

N:o 1.

Af herr **P. Waldenström**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af mera betryggande föreskrifter rörande förvaltningen af omyndiges tillgångar i kontanta medel och värdehandlingar.*

Vid sistlidne riksdag väckte jag en motion om nödvändigheten att bereda de omyndiga större trygghet för bevarandet af dem tillhörande egendom, som staten öfverlemnar i förmyndares vård. Min motion afstyrktes af lagutskottet, afslogs vid votering i Första Kammaren, men bifölls af Andra Kammaren utan votering. Uppmuntrad af det understöd, den fann, anser jag mig böra påkalla Riksdagens förnyade uppmärksamhet för denna sak, som synes mig vara af så stor vikt, att den icke bör lemnas å sido, förrän den blifvit på fullt tillfredsställande sätt ordnad. »Man kan icke», har en gång en justitieombudsman yttrat i sin berättelse till Riksdagen år 1881, »man kan icke utan bekymmer tänka på de omyndiges ställning, och man kan icke blifva overksam i en angelägenhet, hvilken så nära rör alla och så djupt ingriper i familjelifvet som denna om de omyndiges rätt och förvaltningen af deras egendom.»

Hufvudfelet i vår sedan gammalt gällande lagstiftning angående förmynderskap är den stora magt att disponera omyndigs egendom, som tillkommer förmyndare, en magt, som — utom hvad angår fast egendom, hvilken han icke utan domstols tillstånd kan sälja eller med gäld belasta — kan sägas vara oinskränkt. Efter upprepade motioner i Riksdagen och upprepade påpekningar af justitieombudsmannen aflät Riksdagen en skrifvelse till Kongl. Maj:t den 13 maj 1869, hvori den uttalade, att en offentlig myndighet borde inrättas, »till hvilken för-

myndare hade att aflemna myndlingarnes penningtillgångar antingen kontant eller i sådana värdepapper, som af samma myndighet kunde godkännas». Denna myndighet, som kallades nämnd, och som skulle »tillsättas för hvarje domkrets eller annat lämpligt område», skulle det äligga att förvalta medlen samt till förmyndarne för deras myndlingars räkning på bestämda terminer utbetala den upplupna räntan. Sedan Kongl. Maj:t funderat på denna skrifvelse i sju och ett halft år, förklarade han den 19 november 1876, att Riksdagens skrifvelse icke kunde till någon åtgärd föranleda. Orsaken dertill var emellertid säkerligen icke den, att då gällande lagstiftning ansågs tillfredsställande, utan att, såsom justitieministern redan den 12 mars 1870 hade förklarat i Andra Kammaren, sammansättningen af den föreslagna nämnden förutsatte »en allmänanda och ett kommunallif», som »ännu icke allestädes vore tillräckligt utvecklade», för att man skulle utan fara kunna lemna omyndiges medel åt »en af kommunen vald nämnd, som svåriligen kunde åläggas någon af lag bestämd ovilkorlig ansvarighet».

År 1881 bragte justitieombudsmannen saken åter på tal. Han förordade en lagstiftning efter mönstret af den norska »Lov av 28:de Sept. 1857», enligt hvilken omyndiges medel administreras under offentlig kontroll. Riksdagen accepterade icke detta förslag, men skref emellertid till Kongl. Maj:t den 19 april 1881 med anhållan om förslag till bestämmelser, som mera än de dåvarande kunde bereda trygghet för förvaltningen af omyndiges medel, ehvad det kunde ske genom ändring i 1861 års förordning med »bibehållande af dess hufvudbestämmelser» eller genom förvaltningens byggande på »andra grunder». Till svar derpå anförde justitieministern i statsrådet den 17 juli 1882, att man »åtminstone för närvarande» icke torde kunna komma längre än till en revision af förordningen den 24 september 1861. Emellertid erkände han »vigten af de skäl, som blifvit anförda för en längre gående förändring» samt stälde i utsigt möjligheten af en »successiv öfvergång till en ännu mer betryggande ordning».

Resultatet inskränkte sig emellertid till lag angående tillsyn af förmyndares förvaltning af omyndigs egendom den 18 april 1884, genom hvilken man visserligen försökte bättre ordna tillsynen, men lemnade hufvudfrågan på samma punkt som förr. Förmyndares magt att förvalta sin myndlings egendom qvarstår lika oinskränkt som förr. Och tillsynen är i verkligheten mycket mer sken än sanning. Förmyndaren skall inför af kommunerna utsedda »godemän» »afgifva räkning öfver allt, hvad han har om händer, med uppgift af den säkerhet, mot hvilken den omyndiges reda penningar äro utsatta». Han behöfver icke upp-

visa denna säkerhet eller förete myndlingens värdehandlingar, derest icke godemännen särskildt begära det. Det kan gå åratat, innan detta sker, ja, i vissa fall sker det aldrig. Godemännen äro ofta försynta och vilja icke antyda något misstroende mot förmyndaren genom att begära att få se dem. Men äfven om de en gång om året se dem, så kunna handlingarna då vara för tillfället anskaffade samt redan nästa dag åter stå ute såsom säkerhet för förmyndarens egna affärsförbindelser. På detta sätt mister den ena myndlingen här, den andra der, hvad deras föräldrar, ofta under mycken försakelse, för egen del med svett och möda samlat för sina barns uppfostran.

Med rätta sade justitieombudsmannen i sin embetsberättelse till 1881 års Riksdag: »Det är just den hufvudsakliga bristen i den rättsanstalt, som genom 1861 års förordning skulle bringas till verksamhet, utvecklas och stadgas, att den nemligen icke förmår att bereda säkerhet för bevarandet af de omyndiges tillgångar i reda penningar, fordringsbevis och andra värdepapper».

»En hvar, som gjort sig förtrogen med äldre tiders lagstiftning i detta ämne och känner den sorgfällighet, med hvilken förmyndares pligter emot de omyndige voro utstakade och öfvervakade, samt den försigtighet och omtanke, som först egnades åt bevarande af de omyndiges medel för förskingring och förstöring genom förmyndares försumlighet eller oredlighet, — hvilken omvårdnad kortast och kraftigast fann sitt uttryck i den bekanta satsen: »ej må barnagods eller penningar sjunka eller brinna» — och sedan, när en förmånsrättsordning i lagen infördes, satte de omyndiges rätt framför deras, som för sina fordringar hade inteckning i förmyndarens fasta egendom, måste förvånas, att i vår tid sist berörda rätt med ett penndrag kunnat beröfvas de omyndige, utan annat vederlag än den säkerhet, som 1861 års förordning erbjuder». Tyvärr ega dessa ord sin fulla tillämpning än i dag. 1884 års lag lemna icke den omyndige större säkerhet än 1861 års förordning.

Nu kan invändas, att lagen förordnar, att om godemännen anse nödigt, att förmyndare lemna inteckning eller annan säkerhet för myndlings medel, så ega de att anmäla det för rätten, som sedan efter förmyndarens hörande förordnar så som nödigt och skäligt prövas (§ 11). Men då kan det vara för sent. Hans egendom kan då vara så intecknad, att en inteckning derutöfver icke ens är värd så mycket som det papper, hvarpå den är skriven, och den stämpel, hvarmed den är belagd. Och att prestera annan säkerhet lär väl ej bli lätt, sedan hans ställning blifvit så tvifvelaktig, att godemännen ansett sig böra taga

detta steg. När myndlingen sedan skall hafva ut sitt, finnes litet eller intet att taga, och ingen är, som ersätter honom hans förlust eller delar den med honom. Han får bära den ensam. Staten, domstolen, godemännen äro utan allt ansvar. Jag känner till en händelse, der förmyndaren hade spekulerat med sin myndlings penningar. Hade det lyckats, så hade han gjort sig en god förtjenst. Nu misslyckades det, och vid redogörelsen för sitt förmynderskap lemnade han den myndig blifne nära 120 tusen kronor i fullkomligt värdelösa värdepapper. Förmyndaren var fullkomligt insolvent; en rättegång hade endast åstadkommit skandal inom en förnäm familj utan ett öres vinst för den andre. Och så fick saken i all tysthet passera. Och i tyst sorg begrafvas nog de flesta händelser af detta slag.

I ett i Upsala universitets årsskrift 1883 infördt vetenskapligt arbete, med titel: »Om tillsynen å förmyndares förvaltning af omyndigs egendom samt om förmyndarekamrar enligt svensk rätt», har den nuvarande justitieombudsmannen med stor grundlighet behandlat denna fråga. Och han slutar sin framställning med följande ord:

»Vill samhället, hvilket måste vara dess oeftergifliga pligt, gifva de myndige en fullkomlig trygghet att få behålla sina egodelar, är det nödvändigt, att detsamma ikläder sig *skyldighet att svara för de förluster, som vid förvaltningen kunna uppkomma*. Förbinder sig samhället, vare sig staten eller kommunen, till en sådan ansvarighet, lärer väl deraf med nödvändighet följa, att staten eller kommunen också öfvertager sjelfva förvaltningen, hvadan tanken att råda bot emot bristerna endast genom skärpta kontroller får öfvergifvas. Frågan blir då denna: bör staten eller bör kommunen förvalta den omyndiges egendom och garantera densamma? Vi tro det vara riktigast, att *staten* sjelf åtager sig denna sak. Vore det endast fråga om förvaltning, kunde kommunen måhända vara lämplig att ombesörja denna; men om med förvaltningen måste förenas ansvarsskyldighet, blir bördan för tung att skäligen kunna läggas på vare sig de större eller de mindre kommunerna, hvilka måste anses mindre egnade att hvar inom sitt område ansvara för möjliga förluster än staten att bära alla riskerna för hela riket.»

»Man må ej emot ett statens öfvertagande af ifrågavarande förvaltning och ansvarsskyldighet invända, att staten derigenom skulle ådraga sig alltför känbara utgifter. Den summa, hvarför staten hade att ansvara, blefve visserligen mycket stor, men sjelfva förvaltningen borde naturligtvis så ordnas, att de omyndige finge bära kostnaderna derför, och ej heller skulle statens garanti medföra några utgifter, om det likaledes på de omyndiges bekostnad bildades en reservfond, hvilken

borde kunna blifva nog stor att betäcka äfven de mest utomordentliga förluster. Genom dessa åtgärder vederfores de omyndige ingen orättvisa: kostnaderna för förvaltningen af sin egendom borde de naturligtvis, liksom alla andra, sjelfva bära, och till kostnaderna för en god förvaltning måste räknas jemväl de nödiga tillskotten till en reservfond. Ej heller skulle dessa kostnader blifva särdeles betungande för de omyndige. Visserligen är det antagligt, att desse ej kunde påräkna fullt så hög ränta å sina medel, som de nu i allmänhet åtnjuta; men sådant vore ju i sin ordning, enär säkerheten för medlen nu ej kan sägas vara fullgod, men densamma, om staten öfvertog förvaltningen och iklädde sig ansvaret, blefve den bästa möjliga.»

»Danmark gifver ett exempel på genomförandet i detalj af dessa grundsatser. Vi vilja ej inlåta oss på den frågan, huruvida med lagstiftningen i detta land till förebild en central, för hela riket (möjligen med undantag af vissa nordliga delar) gemensam förmyndarekammare i hufvudstaden lämpligen kunde inrättas och förses med filialkontor i orterna hos dertill egnade embetsmyndigheter eller penninginrättningar, eller om möjligen flera förmyndarekamrar blefve af nöden. Dermed vare huru som helst. Hufvudvigten ligger deruppå, att *staten* tager förvaltningen i sin hand, och att *staten* i sammanhang dermed ikläder sig skyldighet att svara för de förluster, som kunna uppkomma. Förr än man kommit derhän, tro vi ej, att frågan fått sin rätta lösning.»

Det torde bli svårt att jäfva dessa ord. Och det lär väl icke heller vara nödvändigt att antaga, att det »ännu icke», som justitieministern uttalade i Andra Kammaren den 12 mars 1870, och det »åtminstone icke för närvarande», som han uttalade i statsrådet den 17 juli 1882, måste räcka till dagarnes ände. Det torde år 1900 kunna ändras till ett »nu, just nu».

Under frågans behandling i Andra Kammaren vid förlidet års riksdag yttrade sig ej mindreän 59 af kammarens ledamöter dels i särskilda anföranden, dels genom instämmanden, och af dessa 59 var det endast två, som förordade lagutskottets afstyrkande hemställan. Alla de öfriga förordade en vid lagutskottets betänkande fogad reservation. Af dessa 57 voro 3 landshöfdingar, 2 landskamrerare, 1 hofrättsråd, 2 hofrättsassessorer, 1 borgmästare, 1 rådman, 2 häradshöfdingar. Alla dessas erfarenhet, samlad från olika trakter i vårt land på administrationens och jurisdiktionens område och bekräftad af en så stor mängd andra, såväl landt- som stadsrepresentanter, torde böra tillmätas den största vikt. Inom Första Kammaren uppträdde två ledamöter af lagutskottet, förordande bifall till lagutskottets hemställan, men utan att någondera

af dem kunde taga utskottets motivering i försvar. Den ene (utskottets ordförande) hade nemligen icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet och den andre (professor Trygger) hade icke sett utskottets motivering förrän den dag, då ärendet förekom till afgörande inom kammaren. Mot dessa ledamöters optimistiska uppfattning af det nuvarande tillståndet torde emellertid herr Lars Berg hafva träffat den nakna verkligheten, då han i sitt anförande mot herr Trygger, dervid stödd på en vidtomfattande erfarenhet, yttrade: »Jag skall endast med några ord bemöta, hvad den siste talaren sade om, att den nuvarande lagen icke har ledt till förskingring eller förlust af myndlings gods. Det verkliga förhållandet är enligt min erfarenhet det motsatta, när det tvärtom inträffar mycket ofta, att myndlingars gods går förloradt till följd af bristande redovisning från förmyndare. Oförklarlig synes mig okunnigheten härom hos både utskottet och nämnde talare vara, då exemplen härpå stundligen visa sig, och då följderna af den bristande kontrollen för icke länge sedan framträdtt till och med bland denna kammars ledamöter och föranlett både förmyndarens och de anförtrödda medlens uppseendeväckande undergång. Att detta icke ofta kommer till domarens eller häradsrättens officiella kännedom, är helt naturligt, ty det gäller förhållandet mellan barn och föräldrar och mellan äldre och yngre skyldemän, och dem kan myndlingen icke gerna tänkas hvarken vilja eller förmås att draga inför rätta.»

Som en illustration till sanningen af dessa herr Bergs ord tillåter jag mig meddela följande:

Jag har, sedan jag väckte min motion år 1899, till följd af släktskapsförhållanden haft anledning att efterforska ett testamente på 24,000 kronor, hvars fleste delegare befinna sig i mycket bekymmersamma ekonomiska omständigheter. Resultatet var det ej ovanliga: medlen längesedan förskingrade; ej ett öre att få, absolut ingen utsigt att genom rättegång vinna något.

Allom bekant är ock den sorgliga historien om vice häradshöfding Arfvidsson i Jönköping, en äldre, aktad och väl betrodd man, som för kort tid sedan afhände sig lifvet efter att hafva förskingrat förmyndaremedlen till belopp af mer än 60 tusen kronor.

Herr professor Trygger, hvars ord ju måste tillmätas en betydande vikt, då han är juris professor vid vårt största universitet, yttrade också bland annat: »Carl XII utfärdade ett påbud, att de omyndiges medel skulle skickas till Stockholm för att läggas i en stor kassa. Hvarför? Jo, för att användas till kriget. Så skedde också, och en stor del af de omyndige fingo säkerligen aldrig dessa medel tillbaka.

Jag tror icke, att det vore fördelaktigt att hafva en stor kassa, som toge hand om alla förmyndaremedel, ty man kan tänka sig situationer, då denna kassa skulle kunna behöfva tagas i anspråk för landets viktigaste intressen. Det är visserligen bra, öfver hufvud taget, att vid kritiska tillfällen hafva så många och stora kassor som möjligt, innehållande första klassens papper, men om det vore lyckligt för de omyndige, vågar jag sätta i fråga.»

Men vore dessa ord verkligen bevisande för den åsigt, som han försvarade, då skulle — för att anföra endast ett exempel — inrättandet af postsparbanken vara ett af de gröfsta misstag, som Konung och Riksdag på senare tider begått, då ju denna bank afser att öfver hela landet samla småfolkets besparingar till en stor kassa, som kanske vid »ett kritiskt tillfälle» kunde komma att — tillgripas för krigsändamål utan utsigt för de skinnade att »få sina medel tillbaka». För resten må anmärkas, att ingen af 1899 års motionärer i frågan föreslagit bildandet af en enda sådan der stor kassa af förmyndaremedel.

Att en under statens kontroll och ansvar stående förvaltning af omyndiges medel skulle vålla, att afkastningen af myndlingens medel blefve mindre än nu, är en ofta upprepad invändning mot alla förslag i nämnda rigtning. Dels skulle nemligen, menar man, förvaltningskostnaderna medtaga en del af nämnda afkastning, dels skulle förmyndaren beröfvas den rätt, han nu eger, att begagna sig af gynnsamma konjunkturer för att placera sin myndlings penningar i papper eller företag, som gäfve honom högre ränta, än han annars kunde beräkna.

Hvad då först angår förvaltningskostnaderna, så är den närvarande förvaltningen alls icke utan omkostnader, ty ingen förmyndare är skyldig att göra sitt arbete för intet. Bekant är ock, att åtskilliga förmyndare hafva högst afsevärda inkomster af sitt förmynderskap. Den i vissa fall möjliga skilnaden i »förvaltningskostnader» till myndlingens nackdel under en eventuel statsförvaltning torde därför icke förtjena något afseende.

Hvad vidare beträffar den andra invändningen, är det, enligt min mening, så långt ifrån, att den har något skäl för sig, att *det tvärtom bör vara en af den ästundade reformens viktigaste uppgifter att förhindra användningen af myndlingens penningar i lockande affärsspekulationer*, ty

1:o är det just på sådana spekulationer, som de största och flesta förlusterna ske, vanligen desto större, ju mer lofvande saken såg ut;

2:o är det väl det vanliga, att om spekulationen lyckas, så betalar förmyndaren sin myndling *den ränta, som han är skyldig*, men ingenting mer; resten stannar i hans egen ficka;

3:o) kan det under inga förhållanden vara rätt att utsätta somliga myndlingars penningar för risken att gå förlorade och försvara detta på den grund, att andra myndlingar derigenom möjligen kunna vinna högre inkomst af sina.

Man har också anmärkt, att föräldrar kunna genom särskildt testamente bestämma till förmyndare någon person, som de kunna lita på. Men dels kommer det sällan i fråga hos oss, att man upprättar särskilda testamenten, när man lemnar efter sig bröstarfvingar, dels är det icke sagdt, att den, som en fader önskar till förmyndare för sina barn, kan vid hans frånfälle åtaga sig uppdraget, äfven om han förut under andra förhållanden lofvat det, dels är det alls icke gifvet, att föräldrars omdöme om eventuellt efterlevande personers pålitlighet är riktigare än domstolens.

Att vid en lagstiftning i här antydda riktning åtskilliga praktiska svårigheter skola uppstå, det är nog att vänta. De framhöllos ock vid senaste riksdag särskildt af lagutskottets ärade ordförande. Sådana svårigheter äro väl dock förenade med *hvarje* lagstiftning. Men är principen riktig, och är krafvet på trygghet för de omyndigas egendom berättigadt, så lider det intet tvifvel, att lagstiftaren skall kunna öfvervinna svårigheterna.

Jag skall dock icke här upprepa mitt yrkande i förra årets motion, utan hemställa om Riksdagens bifall till innehållet i den reservation, som var bifogad samma års lagutskotts betänkande, och som vann Andra Kammarens godkännande, nemligen

att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke mera betryggande föreskrifter rörande förvaltningen af omyndiges tillgångar i kontanta medel och värdehandlingar kunde ernås, samt i sådant fall låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Stockholm den 17 januari 1900.

P. Waldenström.